

Romjáthy Zsuzsanna

A magyar óvodatörténet nyilvántartott szakmai folyóiratainak gyermek- és ifjúságképe a 19. századtól napjainkig

A tanulmány megkísérli összefoglalni a 183 éves magyar óvodatörténet gyermekképét, a szakmai folyóiratok tükrében. Az első, Közlemények a kiseddóvás és gyermeknevelés köréből című 1843-ban, Budán kiadott folytatás nélküli közlöny megjelenésétől, az Óvodai Nevelés szakmai folyóirat napjaink – a 21. század – gyermekfelfogását tükröző írásaival bezárólag. A tanulmány szemlélteti azokat a társadalmi, politikai korszakokat, melyek az ideológiáknak megfelelően alakították át a pedagógiában a gyermeknevelésről vallott eszméket, felfogásokat.

MAGYAR ÓVODÁK – PEDAGÓGIAI FOLYÓIRATOK GYERMEKKÉPE A 19–20. SZÁZADBAN

A magyarországi óvodáztatás története közel 200 éves múltra tekint vissza. Az első „kiseddóvót” – amely egyben Közép-Európa első ilyen intézménye volt – Brunszvik Teréz (1775–1861) grófnő nyitotta meg Budán, a krisztinavárosi Mikó utcában, édesanyja telkén, Angyalkert néven, 1828. május 27-én. A grófnő odaadó híve volt Pestalozzinak, a svájci pedagógusnak, s a gyermeknevelésben alapműnek tekintette Samuel Wilderspin *Infant Education* című, 1825-ben megjelent munkáját, pontosabban annak németre fordított átdolgozott változatát, amely 1826-ban jelent meg Bécsben. A fordító-átdolgozó Joseph Wertheimer – a pedagógiai iránt érdeklődő, filantróp érzelmű üzletember volt. E két neves pedagógus tanait is felhasználva hozta létre Brunszvik Teréz óvodáját azzal a céllal, hogy a vagyontalan családok gyermekein segítsen. A wilderspini pedagógiában megfogalmazott gyermekkép alapjai jelentek meg az első magyar óvodák szellemiségében. A nevelés szigorú puritánus elvekre helyeződött, „pontos, szorgalmas, megbízható, alantas vágyait leküzd, tanítójának mindenkor, mindenben engedelmeskedik. Az ilyen karakterű gyermek felnőttkorában zökkenőmentesen illeszkedik be kora társadalmának szövetébe” (PUKÁNSZKY 2005, 705). Az általa ideális tanulóknak tekintett gyermek a következetes nevelés eredményeként már kora gyermekkorától rendelkezik azokkal a jellemvonásokkal, amelyek a hithű protestáns – puritánus ember sajátjai.

Brunszvik Teréz fáradhatatlan szervezőmunkájának köszönhetően, az első Angyalkertet számos óvoda alapítása követte az ország minden pontján. Az egyre szélesedő óvodaalapító mozgalom által létrejött kiseddóvók, az óvodaügy iránt elkötelezett, lelkes, filantróp érzelmű polgárok adományaiából jöttek létre, illetve működtek. Az új pedagógiai irányzat,

a természethez és az értelemhez szabott nevelést állította a középpontba. Kiemelte a kirándulás, a torna fontosságát, és felkarolta a kézműves mesterségek oktatását. Gyermekhez szabott nevelési módszereket vezetett be – a gondolkodás kiindulópontjának tekintette a dolgokra való rácsodálkozást, hirdette a gyermek önállóságát, illetve a játékos tanulás fontosságát. A tanulnivalókat a gyakorlati célok alapján választotta ki. Előtérbe állította az anyanyelv, reáltárgyak és szakmák oktatását. Gyermekképét a szeretni tudó, hasznos ismereteit a hétköznapiakban is használni tudó gyermek ideáljának kialakítása jellemezte. A romlott társadalmi viszonyok közepette védelemre, óvásra szoruló gyermek rousseau-i képe rajzolódik ki a gyermekneveléssel foglalkozó korabeli írásokból és Brunszvik Teréz naplójából. Az óvodákat terjesztő egyesület egy korabeli röpiratában ugyanez a gyermekkép fogalmazódik meg: „A gyermeknek első éve az egész életre legbátrabbak: mert azon csírák, melyek az emberrel együtt születnek, ezen első évben indulnak meg és valamint a test, úgy a lélek is előbb elnyomorodhat mintsem az őt környező veszélyt akár ösmerni, akár eltávoztatni tudná” (PUKÁNSZKY 2005, 706). A szerző meghatározza írásában a korabeli intézményes nevelés legfontosabb pedagógiai feladatait is, különös hangsúlyt helyezve a gyermekkor első hét évére, melyben a „»koranevelés« biztosítása révén a gyermek testi és lelki fejlődésére való gondos »fölvigyzás« révén tisztán megtartani a főt és szívet fonák gondolatoktól és érzésektől” (A kisdedóvó intézetekről 1837: 5, 10. idézi PUKÁNSZKY 2005, 706).

A reformkor pezsgő szellemi életének, valamint a kisgyermeknevelés ügye iránti fokozott társadalmi és szakmai érdeklődésnek köszönhetően a korai szakmai lapok nem voltak hosszú életűek. A magyar óvodatörténet első lapja a *Közlemények a Kisdedóvás és Elemi Nevelés Köréből* című, 1843-ban Budán kiadott, folytatás nélküli közlöny volt. Az 1867 után bekövetkezett gyors gazdasági-társadalmi változások felértékeltek az intézményesített nevelés szerepét, és egyre nyomatékosabban jelent meg az állami felelősség kérdése. Eötvös József a készülő népiskolai törvényben szabályozni kívánta a kisdedóvás kérdését. Terve azonban nem valósulhatott meg. A társadalmi igények és öntevékenység hatására jöttek létre a kisdedóvás új szakmai szervezetei és orgánumai, mint például a *Kisdednevelők Országos Egyesülete* (1869–1946) és a *Kisdednevelés* (1879–1919, 1924–1944) című szakmai folyóirat. A lap első száma 1879. január 1-jén jelent meg P. Szathmáry Károly *Egyesületünk* című vezércikkével, s napjainkban is érvényes módon határozta meg a kisdednevelés célját, a nemzeti hagyományokra alapozott nevelésbe ágyazva alakította ki a 19. század gyermekképét: a „jól nevelt, illedelmes, engedelmes gyermek” ideálját:

„A magyar kisdednevelőre saját helyi foglalatosságán kívül igen nemes és szép feladatok várnak. Ilyenek: a kisdednevelési irodalom továbbfejlesztése a neveléstan és nemzeti sajátosságok érdekében; az irodalom helyes fogalmainak terjesztése egymás között és a szülők körében; magának a kisdednevelésnek terjesztése országszerte, minden kedvező alkalom felhasználásával; maguknak a kisdednevelőknek szellemi és anyagi érdekeinek óvása, emelése, mi csak egyesülten elérhető s végre saját és kartársaink tekintélyének és az irántuk emelkedő rokonszenvnek élesztése” (KELEMEN 1997, 184).

A folyóirat gyermekkel foglalkozó tanulmányai közül elsőként *A jótékonyság nevelő hatása az óvodában* címmel jelent meg írás, melyben a gyermek egyik nagy „nevelőjéről”, a példáról, a példaadásról írt Dietz Etel óvónő. E munkájában a gyermekkor jelentőségét

hangsúlyozza – tükrökhöz hasonlítja, mely az először felvett képeket az élet későbbi szakaszában is visszasugározza. A *Kisdednevelés* című folyóirat legfigyelemreméltóbb korszaka az 1924 és 1933 közötti, csaknem egy évtized volt, amikor a reformpedagógia eredményeire fokozottan odafigyelve, a korszerű kisgyermeknevelés szinte egyedülálló pedagógiai műhelyévé vált.

Az óvodák hosszú ideig nem tartoztak a hivatalos intézményrendszerhez, csupán 1891-ben kezdték szabályozni a működésüket. A 19. század második felétől kezdődően a magyar óvodák pedagógiai szellemiségét a fröbéli – romantikus – gyermekkép eszmeisége hatotta át, mely szellemiség a korabeli írásokban is tükröződik: Molnár Mária óvónő az 1896-ban megrendezett II. Országos és Egyetemes Tanügyi Kongresszuson tartott, és nyomtatásban is megjelent előadásában, az óvodai nevelés családias jellegének fontosságára hívta fel a figyelmet. „A természetes nevelés alapján működő óvodában tehát nincs helye a »pedáns«, iskolai modornak” (PUKÁNSZKY 2005, 709). Hasonlóan romantikus gyermekkép fogalmazódik meg az – Bardócz Pál szakfelügyelő által szerkesztett – 1928-ban megjelenő, óvónőképző intézeti tankönyv szövegében is. Ugyanakkor Bardócz Pál szövegében a romantika szöfordulatain túl, már érezhetően megjelennek reformpedagógia gondolatok is – „*Gyermek őfelsége*” (PUKÁNSZKY 2005, 709).

A 20. századi magyar óvodapedagógiai szakirodalom alapján kirajzolódó gyermekkép nem ment keresztül gyökeres változáson. Részleteiben sokáig megőrizte a fröbéli német romantika motívumait annak ellenére, hogy Fröbel pedagógiájának gyakorlati–módszertani oldalával szemben erőteljes kritikai attitűd alakult ki a szakemberek körében.

A világszerte elterjedt *reformpedagógiai* gyermekkép elemei könnyen illeszkedtek a 19. századi óvodapedagógia romantikus elemeihez. Ez Magyarországon Mária Montessori pedagógiájának terjedésével hódított teret, jelentős mértékben befolyásolva a hazai óvodapedagógiai szemlélet alakulását. Bélaváry-Burchard Erzsébet grófnő lelkes követője volt Montessorinak. Több könyvét is magyarra fordította, és 1927–1944-ig Montessori rendszerű óvodát, illetve 1928–1944-ig iskolát működtetett. A gyermekkép kialakításában a Montessori-pedagógia nem a romantikus elemekben bővelkedő gyermekképre, hanem a gyermekantropológiára koncentrált, tiszteletben tartva a gyermek egyéni érési-fejlődési ütemét, aktivitást és szabadságát. A 20. század első felében továbbra is uralkodó marad a 19. században már elterjedt „*jól nevelt, illedelmes, engedelmes gyermekről*” alkotott kép. „Mellé azonban párhuzamosan halad két jól elkülöníthető paradigma a felnőtté válás mércéjével mért és értékelt gyermekkor, illetve a korszak tudományos eredményeit markánsabban figyelembe vevő gondolkodás, miszerint a gyermekkor önálló értéke és funkciója van, a gyermekkor sajátos értékrenddel rendelkezik, értelmezni pedig saját mércéjével érdemes és lehetséges” (VARGA 2004, 4).

A huszadik század első felére jellemző reformpedagógiai irányzatokról általánosan elmondható, hogy felerősítették *gyermekképükben* az *aktív, cselekvő, alkotó* gyermek képét, mely kép a század közepére fokozatosan háttérbe szorult, helyet adva egy olyan gyermekképnek, mely „*cselekvő, alkotó teremtményként éli át gyermekségét, de szívesen lemond gyermekies vonásairól a következő életszakasz, az iskoláskor kedvéért*” (PUKÁNSZKY 2005, 712).

Az 1940-es évek végétől a társadalmi tudat, közfelfogás erőteljes ideológiai befolyásoláson ment keresztül, mely jól nyomon követhetően jelenik meg a pedagógiában. A nevelésügy pártpolitikai irányításának eredményeképpen új gyermekkép-ideálok fogalmazódtak meg a gyermekkor egyes szakaszaira vonatkozóan. Az óvodás gyermekről kialakított, társadalmi igényeknek megfelelő *pedagógiai kép* a gyermekekre úgy tekintett, mint a *szocialista társadalom jövőjének tagjára*, akit mindennapi politikai céltartalmú beszélgetésekkel kell fejleszteni. 1949-től az óvodákba is bevezették a „Nevelj Jobban!” mozgalmat. Ezt az örökséget vitte tovább az 1948. január 1-jén, Szabó Erzsébet szerkesztésében megjelenő *Gyermeknevelés*. A lapot a Magyar Kommunista Párt kezdeményezésére megalakult pedagógusszervezet, a „Magyar Pedagógusok Szabad Szakszervezetének óvónői szakosztálya” – pártpolitikai és pedagógiai ideológiai törekvéseinek megvalósítására – hozta létre. Az elkövetkező évek szellemi irányultságát alapvetően meghatározza a lap első számaiban megfogalmazódó idea, amely azután a következő évek vezérmotívuma lesz: *„a kisgyermekek »szovjetszellemű nevelése«, a «szülői ház, nevelési ferdeségeinek» a felmutatása, valamint az óvodai munka sokszínűségének a háttérbe szorítása»* (KELEMEN 1997, 185).

Az 1950-es évek elején egy lassú ütemű, ugyanakkor fokozatosan előtérbe kerülő, szívós szakmai építkezés figyelhető meg. A szocialista nevelés általános és üres frázisai mögül egyre inkább kitűnik az a törekvés, mely a kisgyermek megismerésén alapuló egyéni bánásmódra, a gyermekek együttes tevékenykedtetésére, az irodalmi, a zenei és a testi nevelés „apró” hétköznapi problémáinak bemutatására, egy humanisztikus óvodapedagógiai gyakorlat elfogadtatására irányul. A *Gyermeknevelés* című lap 1953-ban címet vált, és létrejön az immáron folyóirat rangot viselő *Óvodai Nevelés*. Az ötvenes évek végétől, de markánsan a hatvanas évek derekától egy megújulási szándék figyelhető meg a folyóirat szerkesztésében. *„A lapban egyre nagyobb számban hallatják hangjukat – a mindennapi tapasztalat ideológiáktól mentes jözan realizmusával (legfeljebb rituálisan kötelező díszítő elemként használva az ideológiai-politikai közhelyeket) – az ötvenéves laptörténet köznapi hősei: a gyakorló óvónők»* (KELEMEN 1997, 186).

Az 1970-es évekre lazul az óvodák politikai nevelését célzó központi törekvés, változást hozva a gyermeknevelésben is. A „politizáló gyermekből” „iskolára készülő” gyermek lett. A korszakra jellemző gyermekkép: *„Az ideális óvodás gyermek, már kiscsoportos korában megtanul alkalmazkodni az óvodai élethez, fegyelmezetten betagoódik az óvodai közösségbe. A középső és nagycsoportos gyermekek tudatos önfegyelmel rendelkezők, mely előkészíti őket az iskolába lépésre»* (BAKONYINÉ 1971, 58–59. idézi KELEMEN 2005, 713). A hetvenes évek a magyar óvodapedagógia egyik legjelentősebb korszaka. Kellő pedagógiai-pszichológiai megalapozottsággal és az egyes részterületek nemzetközi figyelmet is keltő eredményeire támaszkodva megkezdődött az új óvodai dokumentum, „az óvodai nevelési program” előkészítése, körültekintő szakmai megalapozása. Aztán az 1971-ben elfogadott dokumentum alkalmazása és a bevezetés tapasztalatainak széles körű és tudományos alaposságú vizsgálata. A pedagógiai irányvonal nagy hangsúlyt fektetett az óvodába járó kisgyermek – egykor világszerte elismeréssel méltatott – igen magas arányára, és az iskolaelőkészítés nagyfokú szervezettségére. Az *Óvodai Nevelés* című folyóirat, egyik legjelentősebb műhelyévé vált ezekben az években a magyar óvodapedagógia megújulásának.

Az 1980-as években fedezte fel újra a pedagógia – szakmai kihívásként tárva a pedagógusok elé – az olyan, hozzánk késéssel érkező, de korántsem új reformpedagógiai irányzatokat, mint például a Montessori, Freinet vagy Waldorf óvodapedagógiák, melyek több szálon is kötődnek a rousseau-i pedagógia „romantikus gyermekkép” alap gondolatához. „A gyermek dolga elsősorban nem a felnőtt-létre, illetve a következő életszakaszokra való szorgos előkészület, hanem a gyermekkor örömeinek minél teljesebb és intenzívebb átélése” (PUKÁNSZKY 2005, 714). Az 1982-től kezdődő időszakot a nagy tantervi reformok jellemzik hazánkban, melynek eredményeként, 1989-ben megjelent az új Óvodai nevelési program. Ezt követően kezdtek gyarapodni az egyéni arculatot, sajátos profilt kialakító óvodák, melyek valós és vélt eredményeikkel nagyban hozzájárultak a kor sajátos pedagógiai arculatához. Az *Óvodai Nevelés* című folyóirat rendszeresen beszámolt írásaiban ezekről a kezdeményezésekről. A rendszerváltást követő években fénykorukat élték a reformpedagógia neves képviselőinek szellemiségét átvevő pedagógiai irányzatok.

A 90-es évek közepétől a magyar óvodapedagógia sokszínűségéről olvashatunk a folyóiratban, mely pozitívan viszonyult a külföldről beáramló alternatív pedagógiai irányzatokhoz, illetve a nyomában megjelenő sajátos pedagógia programok révén kialakuló pedagógiai pluralizmushoz. Az *Elmélet és gyakorlat* rovat már a kilencvenes évek közepétől kezdődően intenzíven foglalkozott az óvodákban egyre szélesebb körben megvalósuló, társadalmi-szülői igényeket kiszolgáló, tanfolyam jellegű szolgáltatásokról szóló vitákkal, mint az idegen nyelv oktatása; sportfoglalkozás; kézműves tevékenységek. Az álláspontokat mutatta be, nyitva hagyva a választ a szakemberek és a társadalom számára. A kor óvodai nevelésének fő irányát a gyermekközpontúság jellemezte. A gyermeki jogok hangsúlyozott megjelenése a pedagógiában, a gyermek testi, lelki szükségleteire épülő nevelés, a személyiség szabad kibontakoztatását hangsúlyozta. *A gyermeknek mint fejlődő személyiségnek fejlődését genetikai adottságok, az érés sajátos törvényszerűségei, a spontán és tervszerűen alkalmazott környezeti hatások együttesen határozzák meg, amit a nevelés során figyelembe kell venni*” (ÓVODAI NEVELÉS ORSZÁGOS ALAPPROGRAMJA 2009).

A 21. SZÁZADI MAGYAR ÓVODÁK – AZ ÓVODAI NEVELÉS FOLYÓIRAT GYERMEKKÉPE

A 21. század nevelésfilozófiáját a pedagógiai szabadság, pluralizmus jellemzi, „a különböző mentalitást, filozófiai alapokat és hitbéli meggyőződést tükröző gyermekképek és pedagógiák egymás mellett élésének korszakát éljük” (PUKÁNSZKY 2005, 714).

Az ezredforduló változásait követő óvodapedagógiában is alapvető fontosságúvá vált a gyermekkor plurális szemléletének észlelése (GOLNHOFER–SZABOLCS 2005, 12), a gyermeki személyiség sokféleségének, különös értékeinek hangsúlyozása. Az óvodai nevelés harmadik évezredének első évtizedében kialakuló gyermekképet az integrációs pedagógiai próbálkozások megvalósítására tett kísérletekkel, multikulturális neveléssel, marketingalapú pedagógiai irányok térhódításával, a tehetséggondozás ápolásának szükségszerű felismerésével lehetne jellemezni. Az ideális óvodás a harmadik évezredben az Óvodai nevelés országos

alapprogramja által meghatározott gyermekképet sugározza: *sokoldalúan és harmonikusan fejlett személyiség* (ÓNAP 2009), melynek eléréséhez az intézmények többsége maga készített vagy adaptált nevelési programokat. Az óvodák, a programjaikban kitűzött célok szerint alakították ki az intézményükre jellemző egyedi arculatot, és ennek megfelelően határozták meg azt a gyermekképet, melyet a kitűzött nevelési célok megvalósításával el kívántak érni.

A fejlődő gyermeki személyiség sokféleségének elfogadását erősítő inkluzív pedagógiai irányzat az óvodapedagógiában a harmadik évezredben felerősödött. Az Óvodai nevelés országos alapprogramjának 2003. évi módosítása tovább erősítette a korábbi rendelkezésekhez képest ezt a pedagógiai irányvonalat. A törvénymódosítás a hangsúlyt nem a felzárkóztatásra, hanem a gyermekek egyéni ütemben történő fejlesztésére helyezte. Az *Óvodai Nevelés* című szakmai lap 2003-tól kezdődően, több éven át kiemelten segítette az *Elmélet és gyakorlat* című rovatában az integrációt felvállaló többségi óvodák pedagógusainak munkáját. A sajátos nevelési igényű gyermekek együttnevelése társadalmi igényként fellépő pedagógiai feladattá vált, ugyanakkor elvárható magatartásformává is. „Az inkluzív pedagógiai gyakorlat azt a befogadó légkört fejezi ki, amelyben a differenciált bánásmód minden egyes gyermekre érvényes, tartozzon bármely csoporthoz, legyenek képességei bármilyenek” (BAKONYI 2005, 112). A sajátos nevelési igényű, eltérő fejlődésű gyermekek: a fogyatékossgal élő, illetve a kiemelten tehetséges gyermekeknek az együttnevelése komoly felelőssége az óvodapedagógusnak. Az elmúlt egy évtizedben a SNI (sajátos nevelési igényű) gyermekek körét a különböző fogyatékossgal, beilleszkedési és magatartási problémákkal küzdő gyermekek kizárólagos csoportjai alkották, szinte majdnem teljesen megfelelkezve a másik végletről: a kiemelkedő képességű gyermekekről. Az utóbbi néhány évben országos szinten is megszorodott a kiemelkedő képességű gyermekek fejlesztésével foglalkozó óvodák száma – „Tehetségpontok” –, felismerve a tudás századának tehetséggondozásra vonatkozó társadalmi igényét. A gyermekek képességbeli különbségeiből adódó egyéni sajátosságait erősítő differenciált fejlesztés, kiemelt feltétele a fejlődésnek, egyúttal alapja a tehetség felismerésének, gondozásának. A tehetség kibontakoztatása az óvodában nem lehet azonos a későbbi életkorok pedagógiai megoldásával. Nem tehető ki a gyermek erőltetett fejlesztésnek, frusztrációt okozó versenyhelyzetnek. A tehetség szűréséhez alkalmazható módszerek közt említik a szaklapok a gazdag tevékenységbázist, melyen belül a differenciálás a sokszintű és sokféle cselekvési lehetőség segítheti a tehetség felismerését, fejlesztését az óvodában. Magyarországon, egészen napjainkig a gyermekeknek csak egy szűk rétege, az iskolai tehetségek tudtak az erre rendszeresített iskolákban érvényesülni, az óvodáskorú gyermekek nem.

Korunk globalizálódó társadalma új feladatokat és elvárásokat állít az óvodai nevelés elé. A szülők jelentős része ma már nem elégszik meg a hagyományos értelemben vett óvodai ellátással. Egyre növekvő igény figyelhető meg a különböző szolgáltatások: nyelvóra, balett, sakk, számítástechnika, fejlesztő és felkészítő órák intézményi szintű szervezése iránt. Számos esetben az intézmények fennmaradása múlik a szülői igények kielégítésén. A létért folytatott küzdelemben a pedagógiai elveik át/újraértelmezésére kényszerülnek

az óvodák. Megalkudva sokszor – az óvodáskorú gyermekek alaptevékenységét jelentő – játék idejének csökkenésével, hogy egy-egy különórát a napirendbe tudjanak illeszteni. Az *Óvodai Nevelés* több száma évek óta kiemelten foglalkozik az óvodáskorú gyermek alaptevékenységével összefüggő játék fontosságával. A szakemberek véleménye szerint, annak át kellene hatnia a gyermek fejlődésével összefüggésben a mindennapi tevékenységet, segítve a kognitív képességek optimális fejlődését, ami a tanulás alapja. A későbbi éveket tekintve, a játék személyiségfejlődésére gyakorolt hatása alapja lehet a boldog, kiegyensúlyozott felnőtté válásnak. Teljesítmény- és tudáscentrikus világunkban, melynek szele az óvodákat is megérintette, folyamatosan háttérbe szorulnak a gyermeki életszakaszokra jellemző tevékenységek (játék, pihenés, alvás), általuk pedig azok a közvetített nevelési értékek, melyek néhány évtizede még komoly határt húztak a gyermeki és felnőtt lét közé, óvva annak tisztaságát. A harmadik évezred óvodái a különböző ideológiai alapokra helyezett nevelési programjaikkal egyfajta versenyhelyzetet alakítottak ki egymás között, melyben a tét: a gyermek, a szülő, a pénz, azaz a harc a fennmaradásért. Ebben a küzdelemben észrevétlenül vész el a gyermek, a gyermek érdeke. Szükség van-e már az óvodában a fejlesztő, felkészítő foglalkozásokra? Szabad-e, lehet-e büntetlenül terhelni a gyermeket aerobic-, számítógép-, nyelvi tanfolyamokkal, iskola előkészítő különórákkal? Egyre sűrűbben szegeznek a gyakorló és elméleti szakemberek egymásnak és a társadalomnak ilyen és ehhez hasonló kérdéseket. A vélemények megoszlanak. Az *Óvodai Nevelés* című folyóirat ezredfordulót követő – 2000 és 2004 között – számaiban közölt írások, szinte feltétel nélkül a haladás útját látták a technika vívmányainak óvodai alkalmazásában, a társadalmi érvényesülés ki nem mondott lehetőségét a különórák, nyelvi programok óvodáskori megvalósításában. Az első évtized végére az óvodapedagógia elmélete és gyakorlata azonban ismét kiemelt, semmivel nem helyettesíthető jelentőséget tulajdonít a szabad játéknak. A játék a 21. század élethosszig tartó tanulás és tudásalapú társadalmának időszakában is az óvodáskorú gyermek alaptevékenységeként definiálódik. A gyermekkor-kutatók évezredünket a „siettetett gyermekek” korának nevezik – mivel a gyermekek egyre fiatalabb koruktól kezdve válnak aktív részeseivé a felnőtt létnek. Hová ez a nagy sietség? Egyre több szakember, pedagógus kérdőjelezi meg az óvodákban a marketing jellegű szolgáltatások létjogosultságát, teret, időt, helyet kérve az egészségesen fejlődő gyermek számára az olyan alkalmaknak, melyet a felnőttek odafigyelése, gondoskodása, szeretete adhat meg számukra a mindennapos beszélgetések, összebújás, esti mesék során. Gyakorló óvodapedagógusok a mindennapok tapasztalataiból merítve üzennek a lapban a felnőtt társadalomnak, felhívva a figyelmet a siettetés beláthatatlan veszélyeire.

A 21. század második évtizedének óvodapedagógiája egyre többet foglalkozik az – általában egymás mellett létező és egymással állandó kölcsönhatásban álló – értékek és kulturális jelenségek sokszínűségét preferáló multikulturális nevelés kérdésével. A téma pedagógiai indokoltságát az Európai Unióhoz történő csatlakozásunk következtében felerősödő migrációs hullám nyomán kialakult kulturális pluralitás adja. Kiemelt szerepe ugyan még csak a nagyvárosok óvodáiban van, amelyek szellemiségük, munkahelyteremtő képességük vagy magas fokú szakmaiságuk révén vonzzák a külföldről érkezőket. A multikulturális ne-

velés hazai gyakorlatának alapjait az alkotmány kiemelt jogalkotási rendszere teremtette meg, mely a nemzeti-etnikai kisebbségi csoportok jogait magas szinten deklarálja. A magyar óvodapedagógiába korábban bekerülő különböző nemzetiségi programok mellett, melyek az adott kisebbségi csoportok kultúrájának, hagyományainak az őrzését tekintették fő nevelési célkitűzésének, napjainkban egyre inkább helyet és teret kap a multikulturális nevelés más aspektusból történő értelmezése. Az intézményeken belüli multikulturális nevelés alapját a környezetnek megfelelő pedagógiai tartalmak, az új típusú pedagógusi szerepkör, az előítéletek csökkentése, a mindenki számára elérhető minőségi oktatás megvalósítása, a gyermekközpontú pedagógia, illetve az ennek megvalósítását segítő támogató intézményi és csoportlétkör teremti meg. A multikulturális nevelést nyújtó holnap óvodáját Benczéné (2009) a következőképpen látja:

- „rugalmas struktúrájú, amely változatos nevelési lehetőségeket kínál;
- ösztönzi az élethosszig tartó tanulás igényét;
- a kulcskompetenciákat, a kompetencia alapú oktatást előtérbe helyezi;
- a befogadást-elfogadást, együttnevelést természetesnek tekint;
- esélyt teremt, alkalmazás-képes tudást kínál;
- tiszteli az egyéni különbségeket és azt vallja: *Minden gyermek tehetséges valamiben!*”

Ennek felismerése, ápolása a 21. század pedagógusainak kiemelt feladata.

ZÁRÓGONDOLATOK

A 20. század utolsó időszakára, illetve a 19. század elejére jellemző gyermekképet a jelenben élve nagyon nehéz megfogalmaznunk, és objektív módon szemlélnünk, mivel magunk is részesei vagyunk ennek a kornak. Dr. Kéri Katalin a következőképpen látja a neveléstörténet szempontjából jelentős, harmadik évezredre váró feladat társadalmi megvalósításának lehetőségét: „... a 20. század, és különösen 2. felének magyar történései még nem kellőképpen feltártak, és elemzettek. Egyes esetekben nincs meg a kutatók kellő rálátása sem, hiszen saját életük különböző szakaszait is át kell értékelniük. Fel kell nőnie egy olyan fiatal kutatónemzedéknek, amelynek tagjai a 20. századot már »történelemként« fogják látni. Ők talán jobban képesek lesznek érzelmeiktől mentesen, valóban az objektív tényekre építve összegezni közelmúltunk pedagógiai történéseit. Bárki is válik azonban a 21. században kutatóvá, arról sohasem felejtkezhet el, hogy világunk megőrzését, személyiségünk kibontakoztatását és növendékeink nevelését illetően van mit tanulnunk elődeinktől” (KÉRI 1996, 53).

IRODALOM

- BAKONYI Anna (2005): Az óvodák új „feladata” az integráció. In *Óvodai Nevelés*, LVIII. Évf. 2005. április, 4. szám, 112.
- BENCZÉNÉ CSORBA Margit: *A jövő óvodája – Mindenki tehetséges valamiben.* [online] <www.berkisk.hu/dokumentumtar/projektnyito%20ovoda.pp> [Letöltés: 2011. november 17.]
- GOLNHOFER Erzsébet – SZABOLCS Éva (2005): *Gyermekkor: nézőpontok, narratívák.* Eötvös József Kiadó, Budapest, 12.
- KELEMEN Elemér (1997): Az Óvodai Nevelés ötven éve = Óvodai Nevelés. *Óvodai Nevelés*, 1997, 6. szám, 184–187.
- [online]<<http://www.lib.pte.hu/elektkonyvtar/efolyoiratok/PTEdigitalizalas/OvodaiNeveles/multrol/multrol.htm>> [Letöltés: 2011. november 17.]
- KÉRI Katalin (1996): *Neveléstörténeti Vázlatok.* ORFK Oktatási és Kiképző Központ, Pécs – Budapest.
- [online]<<http://nostromo.pte.hu/technika/nevtvazl.hun>> [Letöltés: 2012. november 20.]
- Melléklet a 137/1996. (VIII. 28.) Korm. rendelethez – Az Óvodai nevelés országos alapprogramja
- [online]<<http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy.doc.cgi?docid=99600137.KOR>> [Letöltés: 2012. november 20.]
- PUKÁNSZKY Béla (2005): A gyermekről alkotott kép változásai az óvoda történetében. *Educatio*, 14(4) 703–715.
- [online]<<https://vm.mtmt.hu/search/slist.php?kozid=06298>> [Letöltés: 2012. november 20.]
- VARGA László (2004): *Reformpedagógia – pedagógiai paradigmák – A szakmai anyag az „EdQ” regionális oktatási együttműködés – 2004/05.c. projekt II. alprojektje keretében készült.*